

Csiki László

Sörversenyek

Kedves lelkem, Lisbeth!

Nem tudom, eljutott-e magához előző sóvár híradásom, mikeskelemenkedésem. (Szerencsére, nem szólítottam „nénékámnak”.) Utána kellene nézni zágoni elődömnél, miért ír az ember leveleket a fiókjának – postafiókjának –, és őszintébb-e, ha tudja, hogy senki nem olvassa rajta kívül? Ő maga is csak évek múlva, egy viharos éjszakán kotorja elő gyertyafénynél az árkusokat, mintegy megbizonyosodva belőlük a magányáról, melynek írásos dokumentumait ő maga állította elő, tehát előrelátóan hamisított. Az írás ideje az olvasáséhez képest valahogy hamisnak, akár lehetetlennek tűnik. A Márvány-tenger habja pedig a házig kicsap, kapkodja a vizet az orkán.

Érzékeny Kelemenünk, az utókori pszichiátria nagyobb dicsőségére, bajba jutván, egy időre megvakult. Aztán helyrejött. Én nem tarthatok ekkora szüneteket. Nincs hozzá elég apandzsom, hajlandóságom volna rá pedig. Sok minden van, amit látni sem akarok.

Vihar itt is volt, nem csak Rodostóban, furcsa lassúsággal repültek a tetőcserepek, lomhán úszott el a juharfa lombja a záporban. Az égi víz sebesen jött, a nehéz földi dolgok lassúdan keltek szárnyra. Másfajta rendet rakott a vihar. Aminek lent kellett lenni, az leszakadt, leüledett, mindhiába raktuk fel magasra. Szép volt. Borzasztó. Figyelmeztető. Lárványos, mutatós bölcseleti bizonyítás. Keserves is, ahogy az igazi filozófiához illik.

Másnap helyre kell rakni a kupás-cserepeket, és feltámogatni a ribizlibokrokat. Bizakodni is kell. Ápolni a reményt. Hogy a vetemény magától feláll, kihúzza derekát a krumplibokor. Lisbeth, a remény néha kötelező. Konok művelet. Munka. Nem állapot, és igazán nem „érzés”, hanem folyamat. Meg kell küzdeni érte, aztán kitartani benne. A ka-

szálás, a kapálás ilyen. El kell jutni kimért földünk végére, és takarni kell a levágott füvet, nehogy befülledjen. Beleizzad az ember.

Na, ezek valóban falusi gondolatok - súgja Olaf, kényelmetlen és kedves lidércem. – Igaz s talán való, hogy mást vélek s hiszek a városban. Hagyom, persze, ringasson, sodorjon a „hely szelleme”. Tényleg van neki. Figyeljen csak.

Részt vettem egy sörívó versenyen és egy magyar-román értelmiségi találkozón. Az egyiket falusi kocsmában, a másikat szállodai étteremben rendezték. Ugyanazokat az italokat mérték, csak emitt drágábban. Az egyiken vodkát itam és kacagva figyeltem. A másikon szintén, de nem kacagva. Fel voltam iratkozva pedig. Csakhogy előre tudtam a végeredményt. Nem szóltam hozzá, de susorásztam közelebb ülő barátaimnak. Nők rózsás fülébe is. Az jobb. Ne vegye zokon.

Egy sörívó verseny – még ha először tartják is a faluban – pontos szabályok nélkül egyszerű részegeskedés. A bajnokjelöltek mindegyre kijárnak, hogy könnyítsenek magukon valamelyik végükön. S mit nyertek végül? Huszonöt pohár sört! Mikor már csömörösek tőle.

Szödligeten azt mondogatták egymásnak az első másfél órában a gyér magyar és román értelmiségiek, hogy ők barátaik egymásnak és a barátságának, egyetértésnek, a megoldásoknak. Harmadik éve mondják. Néhányuk fél évszázada. Még miniszterek is voltak közben. De, Lisbeth aki eljött erre a találkozóra, az barát; az ellenégek nem jöttek el. Azokkal kellene szót érteni pedig. Vagy nem. Azért láthatnánk legalább, hogy nem vagyunk emberevők, legfennebb sörívók. Meg, hogy az ellenségeink is lehetnek okosak, nem csak az őket nem simfelő barátaink. Mert az is igaz, hogy némi – talán nemzeti – szolidaritásból nem adtuk ki egymás ellenfeleit, megtartottuk őket magunknak.

Némi diverziót fejtettem ki ebéd közben – csakis honi barátoknak –, mondván: nem bizonyos, hogy a konfliktusok megszüntetéséért kell küzdenünk (tanácskoznunk, beszél-nünk, sörinnünk). Vannak izgató, gerjesztő, termékeny konfliktusok. Nyugodjunk bele ebbe. Izguljunk tovább tehát. Megoldást eddig – századokon át, mondhatni – amúgy sem találtunk, találtak. Más a kultúránk, a vallásunk, a földrajzi és az érzelmi helyzetünk. (A topográfiai tények ellenére például, a román értelmiség jobbik része közelebb volt – s talán lesz – Párizshoz, mint a mi könnyen utazó s felejtő ösztöndíjasaink.) És egymás foglyai is vagyunk egy kicsit, mondtam a bécsi szelet fölött. Úgy intézzük, sőt úgy képzeljük el a dolgainkat, hogy közben a másik felet nézzük. Emiatt hídverés közben is gyakran melléütünk. De a másik fél miatt s akár ellenére mindig intézni kell. Képzelnünk. Tenni kell. Hát nem jó konfliktus ez? Szikráztató súrlódás.

Léteznek „szempontok”, de még emberek is, akik szerint és akiknek nem jó. Ezeket kisebbségieknek nevezik. (Nemzetközi fórumokon „problémának”.) Az is igaz, hogy mindenki kisebbségi valakihez, valamihez képest. Számbelileg, gazdaságilag, önbizalom dolgában és egyáltalán. Ó, maga még azt se tudja, Lisbeth, mi az, hogy Közép-Európa. Hát még, hogy Közép-Kelet-Európa. Bevallom, azt még mi sem tudjuk, hogy ez meddig terjed, úgy hogy időnként megváltoztatjuk a határait. Aztán átlépjük. Lehet, hogy ez a Közép-Kelet-Európa egyetlen helyesbítés.

Mégsem lenne helyénvaló, ha a magyar-román (szlovák, szerb, stb.) viszonyt kizárólag kisebbségi-többségi viszonyként fognánk fel vagy fogadnánk el. Mert hogy – abszurd, de sajnálatosan igaz tapasztalatokból származó ötlet! – ilyen értelemben az egész magyarság, de még a független magyar állam is kisebbségi függőségbe kerülne a szomszédaitól. Érzelmileg legalábbis. Csak kérnénk vagy követelnénk folyvást. Valakiktől valamit.

Mondogatom rég – még kisebbségi korom óta –, hogy nem kérni kell jogot és helyet, az velünk született. A jog érvényének kell helyet szereznünk. Ne fogadjuk el tehát, hogy kisebbség vagyunk (egy országon, egy földrészen belül). Emberek vagyunk.

Közhely ez – duruzsolja Olaf. – De érvényes legalább – mondom én, csak neki.

Volt a romániai magyarságnak egy alkalmilag hasznos, szép jelszava: a sajátosság méltósága. Egy kicsit arra utal, hogy csak emberek vagyunk, egy kicsit nem. Tovább vagy idebb.

Elmagyarázom magának, mi ez s mire való (volt), mert nincs olyan svéd, férfiban sem, aki ezt tudja. Röviden szólva, az önbecsülés, a magunk vállalása, tehát a túlélés – úgy mondtuk: megmaradás – kifejezése és serkentője ez. Legyünk büszkéek arra, hogy mások – mi magunk – vagyunk. Benne van az is: egy kicsit többek. Muszájból.

Azt jelentette másfelől a sajátosság méltósága, hogy külön energiákat kell táplálnunk és mozgósítanunk ahhoz, hogy önmagunk legyünk, miközben a többség mintha magától lenne az, ami. Ez a méltóságért folytatott küzdelem talán máshonnan vont el erőket. Mintha küzdöttünk volna azért, hogy kisebbségek legyünk és akként megmaradjunk. Igaz, a fogalom megszületése idején az anyaország nem figyelte ránk, legalábbis nem mutatta. Internacionálizmus, miegyéb. Odabízta egyik állam a másiknak saját nemzetiségeit. Így volt, igaz se volt.

(S most figyeljen, kicsi svéd! Ez a kényszerzülte elképzelés nagyot alkotott, az irodalomban például. S az irodalom volt egyetlen fóruma a nemzetiségi létnek. Maguknál ez hihetetlen. Már mint hogy szavakon múlta. Más, de nem jobb híján ez megtörtént pedig.)

Kevésnek tartottam én ezt mégis, vagy túl soknak. Hiányt, tehát végül is egyképpen visel az ember: szenvedőn. És miért kötelező a szenvedés? A méltóság miatt? Mert az olyan volt. Higgye el nekem, a fájdalom tartott össze bennünket, s csak azután a nyelv. A gyötrelmet metakommunikációjáról majd máskor írok magának, amúgy mikesekelem-nül.

Kitaláltam egyszer már a „sajátosság természetessége” fogalmat. Az elmondottakból sejtheti, miért. (Nem mellékes, hogy egy ellenzéki, beiltott román költő² kapcsán találtam ki. Származott belőle némi nemzetközi sikerem, de hasznunk semmi se.) Azt jelentené ez a „sajátosság természetessége” – s magának, svédnek, aki éli, ugyancsak el kell magyaráznom, mert nem láthatja, ha benne van –, hogy másságunkat adottságnak kell tartanunk (a kell hadászati, történelmi, trianoni következmény s az azzal való ellenkezés miatt áll itt), és hogy boldog az a nép, nemzet, nemzetiség, de főként ember, amely- aki ösztönösen, ter-

mészetenesen éli, fogadja, tartja a sajátosságát, nem küzd érte, hanem viseli. Mondván, de csakis magának: öntudatlanul. Él. Vagyis másba kezdhet, egyébre is való, nem csak túlélésre.

Köze van mindennek ahhoz az elképpzelésemhez is, hogy a román-magyar (többségi-kisebbségi) kérdés nem két nemzet vagy állam ügye, hanem az összesé. (Haha – kuncog Olaf –, fáj tőle a mandulájuk.) Vagyis, mondom zavarok közt zavarhatatlanul: mint-hogy államhatár- és közhatalomváltozás eddig még nem oldott meg semmit, legfennebb többségek részeit tette más többségek kisebbségeivé, az erdélyi magyarságnak a leginkább európainak kell lennie.

Az „európaiság” itt nem valami homályos szellemi kategóriát jelent, amelybe belekeverjük a magunk vidéki homályát. Nem is holmi automata a „közös ház” előcsarnokában, amelybe bedobjuk utolsó garasunkat, hogy kiadja az üdvözítő csomagocskát.

Ez az „európaiság” roppant gyakorlatias dolog lehetne, Lisbeth. Jézusom, szinte politika! Mégsem határkérdés. Úgy mondhatnám: ha mindenkinek jó lesz, nekünk se lehet egészen rossz. Elömlik majd egyszer a jólét és a demokrácia cukormáza rajtunk, beleolvad a föld sója. Jó lenne. Avagy rossz. Ugyanazt ennénk, hinnénk, unnánk – de legalább kezdhethénk előlről: önmagunk lenni. Kinek sikerül majd, kinek svéd lesz a szomszédja. Embere, nemzete válogatja. Egyelőre közülük válogatnak boldognak mondott nemzetek. Ne lennénk a tortájukban se a mazsola, se a fogtörő dióhéj-szilánk!

Fentebbi nyegle aggodalmamat tekintse zavarodottságom jelének, Lisbeth. Majd mondom tovább. Csakhogy az ablakból azt látom most, Emil bátyám kukoricát kapál, még csak nem is a saját földjén, hanem szivességéből, és kínban érzem magam, hogy míg ő az öszre termő dolgát végzi, én beláthatatlan, megfoghatatlan „nagy” kérdésekbe ártom bele magamat egy könnyed írógéppel. (Önismeret azonos a büntudattal – sziporkázza Olaf a fülem mögött.)

Na de, látja, Lisbeth, akárhány Európa dolga volna is a miénk, a többség éppúgy bezárkózik, mint a kisebbség. Határokkal. Szellemileg. Felépül mindegyre a berlini fal Kukutyinban. Abszurd helyzet. A többség zárványként magában tartja a kisebbségeit, ugyanakkor kizárja magát – velük és miattuk – ama teljességből, amelyet ma jobb híján Európának nevezünk, miközben az emberi lét az. Kinyílvá elveszítene a kisebbségeit – szellemi értelemben, nyilván –, és azzal önmagát. Nem hivatkozhatna sem fenyegetettségre, sem történelmi szerepre (bástya, pajzs), s nem igazolhatná önmaga előtt vezetői szája által, hogy miért éppen olyan, amilyen. Mert azért mindegyre igazolnia kell, és talál is hozzá fogadatlan prókátorokat. A többségnek saját önmeghatározásához van szüksége a kisebbségre. És viszont. A másik, a kisebbség anyanemzetének számító államra is. Ez a „konfliktushelyzet” (tegyem már idéző- és zárójelbe ezt a kopott szót), mely nemzeteket szül. Ezért nem lehet lemondani róla, és ezért nem kívánja „megoldani” valójában egyik fél sem. Történelmi reflexeit veszítene el. (Zárójelbe tenné.) Valami másba kellene kapaszkodnia, másvalamit kellene beépítenie az ösztöneibe. Az pedig sok időbe kerül. És nem talál egyebet – sem gazdasági jólétet, vagy bár az ígéretét, sem másik

közös eszményt –, amellyel ezt helyettesíthetné. Hagyjuk meg tehát a népeknek a maguk boldogító konfliktusait.

Belátom (Olaf nélkül is), hogy némiképp cinikus ez a vélekedésem, főként hogy sokan szenvednek, emberek, a „konfliktushelyzetben”. Amelynek esetenként más neve lehet. Ennek-annak a nevében még lőnek is egymásra ama Európa végvidékein.

Annyit még, Lisbeth, ha unja is a messzi Skandináviában, a másik, ám békés végvidéken, hogy vihar utáni kötelező reménnyel hiszem, bármely tapasztalat ellenében: a dolgunk az, hogy ezt a kétoldali idült konfliktust a maga – és nem az államok – határain belül tartsuk. Viseljük el egymást. Szeretetre nem vagyunk kötelezhetőek, csak békességre.

Az én belátásom eddig terjed, de sokáig tart. Minimál-szint, tudom. Politikai és állami szinten ma mégis ez a maximum. A kívánatos, elérhetetlen állapot.

Ilyen minimumokban élünk itt, Lisbeth. Rendezzük tehát sörversenyeket legalább. S ha magát ez nem érdekli, akkor magas svéd, és nem is lesz más soha. De azért írjon. Többségi postacímem van, és kisebbségi lelkiütem. Nagyobb vagyok belül, mint kívül. Kiránduló-sátrak keltik ezt a benyomást. Az enyém kék. Abba várom magát.

Csak azt ne mondja, boldog és nyugodt többségiként, amit egy régi püspökünk: hogy a kisebbségi lét – legyen az nemzeti, vallási, vagyoni kisebbség – mindig méltatlan és elviselhetetlen. Túl sokan viselik ugyanis. Méltósággal. Méltóképpen legalább. Aztán, kiszabadulva, mohók és tévetegek. A többségbe illeszkedni sem olyan egyszerű, mint képzelhető. Ez azért arra utal, hogy kialakult a kisebbségiek erkölcsé, és a közösségük ott-hon érvényesíti is azt. A többségbe: idegenbe jönnek. Egyedül vannak. Magányos ember pedig sok mindenre képes, főként ha éhes.

Köszönöm, én megvagyok. Sörömet is magam fizetem bármely versenyen. Élvezem is, noha nincs szabálya. Gátlások oldódván, nagyon soknak érzi magát minden résztvevő. Amúgy magázza a gazdagabb, szerencsés falusfelét, bár gyerekkori cimborája az, és okos válaszát is elhallgatja, ha a kérdést valami státus-beli ember teszi fel. Így működik, a kocsmában, többségi demokráciánk. Akinek nagy a hasa, szégyelli, akinek lapos restelli. Eldugni egy se tudja. Úgy, hogy a hasak nagy egymáshoz dörzsölése folyt a baráti vetélkedőn, ugyanis szűk volt a hely, s úgy voltunk benne egyenlők, hogy kiegyenlítettük egymást. Mint valami világbanknak küldött statisztikában.

Nem tudom, miért (dehogyan nem!), reggel óta Ladányi Mihály két verssora jár az eszemben. „Mindegy, Z elvtárs vagy X úr,/ egyikben sincs gerinc, csak hirtvány gerinchúr.” Az uralgó esztétika szerint ez túlságosan közéleti, sőt publicisztikus. Az ám. Nagyon szeretem. Mint a pusztá esztétikumot. Időnként nagyon pusztá. (Elnézést az olcsó szójátékért, de valami alapja csak lehet.) Ezzel az idézettel együtt biztosan az európai kapitalizmus törzsfajlásának honi kezdetei jártak az eszemben. És Ladányi Miska. Őt is jól elfelejtettük! Nem csak kiváló költő volt pedig, hanem még – lám – aktuális is az utókorában. Igaz, felejtésre berendezkedett irodalmunkban – közéletünkben a „közéletiséget” mostanában nem nagyon kedvelik, még azt is mondják: káros. Na, akkor juszt is ide – idézem önmagamról, 1970-ből. Akkor írtam egy bökverset a sepsiszentgyörgyi vá-

rosi köztévéről, és a versfőkben a polgármester nevét rejtettem el, de nem nagyon. Aból a rímes publicisztikából való mára: „Zsinóros mértékkel a nagyját,/ ebek harmincadját/ felesbe kimérik”. Hát nem vagyok én időszerű, Lisbeth? Nem ez történik itt? Akkor, ott eszembe sem jutott (juthatott volna). Kvadrál ez, Lisbeth, csak annyi, hogy most nem ütnek a fejemre érte.

Ennyit a költészetéről. Időtálló az, noha szándékolatlanul. Amit pedig az örökkévalóságot megcélozva írogatnak, elmúlik holnapra, úgy látom innen. Hiszen még az se biztos, hogy száz év múlva kék lesz az ég – ha éppen arról lantolna valaki a halhatatlanság reményével. Azt hiszem, bármit írhatunk, ha teljesen, igazán benne vagyunk. Én például magának írogatok mostanában riport-szerű költeményeket. A vágyakozásom, a szeretetem, a kiélvezett bánatom holnap is meglesz, azt hiszem. Ha nem bennem, másban. A vers "anyaga" elmúlik. Velünk együtt. Kihalunk saját versünkéből. Jó erre figyelni. Gondoljon a Numilites fabiani nevezetű egysejtű-fossziliára. Gyönyörű darabok. Kiveszet belőlük a lüktető-remegő lény, apró kőszobrok maradnak utána. Szentlászló pénznek hívják maradványait Kolozsvár környékén. Vagyis „útközben”, kihalás közben rájuk rakódott némi történelem is. Egy királyra, egy legendára emlékeztetek, pedig semmi közük hozzá.

Páskándi Géza írt ilyen színműveket. (Róla is írnom kell magának csapongásaim közepette, mert az ő halála is megtörtént velem. Megfogadtam, hogy fontosabb dolgaimról, mint a vihar, a nemzetközi barátkozás vagy egy helyi duhajtság beszámoló. De ez a halál, Lisbeth...) Maradjak az általánosságoknál inkább, nehogy elbúsuljam magam.

Ez a Páskándi Géza beszélt minden féléről, abban bízva (talán), hogy így is, úgy is bármiben benne van. És akkor megmarad. A része lesz mindennek. Szenvedéllyel csinálta, s az nyomot hagy a kőben, beékelődik a homokhegybe, mint a numilitesek, s ha omlik az oldal, ő fényre kerül. A mindenségben bízott eszerint. Másban nem is volt miben bíznia.

Maga őt nem ismeri. Itt sokan félreismerték. Ismertség az is. Szerette P.G., ha tudják, ő az, aki végigmegy a kocsmán, az életen. Törzshelyén a pincér átkiabálta nevét a termen, hogy telefonhoz kéri, és ő odavonult, hagyta, hogy nézzék. Maga, ha vele egy asztalnál ül, szédülten bámulja, hogy megy, és visszavárja. Adott a kicsiségekre P.G., aki a nagyságot próbálta ki. Magán. Rajtunk. Önmagán. Alkalmatlan időben és helyeken. Nagy akart lenni, még az örökmozgót is feltalálta, hirtelen ötletből. Ki a fene érti ezt, amikor mindenki illeszkedni akar, „betagozódni” és csatlakozni? Én sem bírtam követni mindig, pedig valaha sokat ültünk együtt olcsó ebédeknél. Hogy miért alakít s játszik szerepet? Miért fontos a műve mellett a személye is? Nem elég az alkotás? Miért nem vonul vissza a tereméből P.G., az úr?

Kis nemzeteknél, persze, a költő élete maga is műalkotás. (Petőfi alakja – ez egy nagy költőnk, Lisbeth! – többet jelent és sugall nem egyszer, mint a művei. Keresik is a sírját. Megérintenék.) Úgy hogy P. G. mester ugyancsak magyarosan csinálta végig a maga dolgát, a kamaszkori szerkesztősködéstől a raboskodáson át a budapesti tépett tündöklésig. Mindenki ismerte a végén, és iszonytatóan magányos volt mégis, azt hiszem.

Na, Lisbet, ő volt az a kisebbséginek született nagyság, aki nehezen viselte a többségi státust, és magányában a mindenséget célozta meg. Kár, hogy nem hívhattam meg a kocsmába, ahol azt mondogatom, és erre ő jó példa: szűk helyen, szorító létben nincs más út, csak felfelé, a magasságba. Figyelje meg, a kisebbségi irodalmakban a transzcendencia érzéke – sőt érzete – mennyivel nagyobb, és ugyanakkor természetes. Akinek abroncsolt szülőhelyet adott a sors, emelkedni kényszerül belőle. Kényszer ez, nem szabadság. Kín a szárnyalás. A szabadság: vágy. Sose más. Csak éppen néhányan ezt jobban érzik. Azoknál egy a mélység a magassággal.

*„A nyulak miatyánkja rövid,
az ámen előtt lelövik.”*

Páskándi Géza érzete meg ezt, miközben földet talicskázott a brailai mocsárban. Nem az éppen fájó, „konkrét” bajairól szólt – és mégis. Azok nélkül kitalálni se tudta volna.

Azt se feledje, Lisbeth, hogy a holtak mindig többségben vannak.

Úgy látom, túlságosan magasröptű és elvont vagyok mégis, Lisbeth. Amúgy középkelet-európai módon. Mi itt szeretünk szavalni, mégpedig rímes verseket. A rímek nem csupán a szép hangzás miatt csengenek a sor végén, hanem hogy könnyebben megjegyezzük a szövegeinket. Egyszer próbálja ki. A régi latin-órákon a prepozíciókat is rímbe szedték a nebulók, bennük is maradtak azok, noha azt se tudták később, hogy mire valók. P.G. mester is így tartotta fejben éveken át, amíg tollhoz-papírhoz nem jutott, a maga észben költött versét. Azt hiszem.

Abbahagyom most már ezt a sok „azt hiszem, vélem, tartom”-ot. Jöjjenek a tények. Szokásuk.

Sörívó verseny volt a faluban, Lisbeth, valamint pacalpörkölt. Ez érthető. Emberi dolog, akár a versírás (kutyát is láttam sört inni pedig). Egy mifelénk dívó újságíró, ha ideszalajtanák, „civil szerveződés kezdeményének” mondaná. Már mint azt, hogy egy ifjú kocsmáros és barátai csak azért rendeznek efféle, hogy összejöjjenek, jól érezzék magukat és egymást az emberek.

Mit ad a domb mögött tanyázó Isten! Azok neveztek be, akik addig is kocsmába jártak. Annyi csak, hogy itt, úgy látom, külön műszakban kocsmáznak a népek. Az itkányosabbja reggel kezd, minthogy amúgy sem jön érte a bányabusz, komolyabb férfiú csak estefelé tér be egy italtra, s megbeszéli közben a kőművessel a másnapi munkát. Néhányuk alkalmilag önt fel a garatra, a törzsközönség pedig találgathatja közben, miféle családi bánat lökte el időig.

Nahát, ezek most mind összetalálkoztak, képviselőik által legalábbis. Pártonkívüliek egy szálíg. (Az utolsó lábíg, mondhatná a krónikás, Mikes Kelemen után valamikor, és nem tévedne nagyot.) Az időpont hét óra. Legfennebb fél nyolc. Sőt, leginkább. Az itvágynak még a versenybíró sem parancsol olyan nagyon. Főként, ha nincs. Meg hát, van egy kis lazaság, mióta bezárt a bánya, s nem kell ott pecsételni. Mert aztán akkor sehol

sem lehet. „Ne baszd már!” a leggyakrabban elhangzó mondat. S hol legyen laza az ember, ha nem a kocsmában, illetve „civil” szerveződésben”?

Nem tudom, Lisbeth, maguknál, abban a példaként emlegetett, szervezett, sőt működő társadalomban, megjelennek-e a torkosabb férfiak az ivóban pontos időre? Vagy nem is szerveznek sörversenyt a félreesőbb részeken? Egészségesen élnek, és egészségesen utálják egymást. Lehet, azért késnek. Itt mi magunk közt vagyunk – hétköznap három óra eltelik, amíg megfordul egy célját tévesztett gépkocsi –, egymás háta mögött simfeljük a másikat, de együtt sörözünk, habár pontatlanul kezdjük, és pontatlanul dőlünk ki a sörből. Hiába a többéves gyakorlat, ki se tudja, mennyit bír el (sörből). A szabad verseny szelleme megzavarja némileg a régi reflexeket, s az időhatár a kapacitást. Megrészegetlünk, mielőtt nyernénk.

Nehogy valami áthallásos példázatot olvasson ki ebből, Lisbeth. De tegye, ha akarja. És most szól Olaf, a manó, aki ebből a levélből már-már kifejejtette önmagát. Azt mondja: jó, hogy megfogadtam a tanácsát, és ez alkalommal csakis férfiakra írtam magának, de az őket hazaváró asszonyokról semmit. Azok megtisztították már a kapukat. Sok eső hullt, ragad a föld. Azt is mondja Olaf, köszöntsem magát összes minőségemben, mint a sörverseny zsűritagja, mint a magyar-román tanácskozás tanács-talan'figyelője. Úgy, hogy, Lisbeth: ave! A magyarok és a románok maradjanak a helyükön, a vihar dúljon, nőjön a krumpligumó, a költők nyugodjanak.

Csókolom a vidámabbik arcát.

U.i.: Jut eszembe, azért nem emberekről, hanem elvekről írtam magának, pedig pompás alakokat láttam, mert tartottam tőle, hogy elolvassák és esetleg megneheztelnek érte, ha nem kvadrálnak a saját tükröképükkel. Maradjunk tehát a szellemibb régiókban. Magát azért mindenestől idevárom.